

DE MAN VAN MIJN MOEDER

De man van mijn moeder

misschien een liefdesroman

Benjamin W. van 't Hof

2021
Uitgeverij Blooming
Zoelen

Copyright © 2021 Benjamin W. van 't Hof
nieuws-van-t-hof.nl

Omslagontwerp Erik Kanters
Omslagfoto © Shutterstock – Kotin
Foto auteur Ludwig Barth
Vormgeving binnenwerk Walter Kleffens

ISBN 978-90-8306-569-4
NUR 301

uitgeverijbloomington.nl

Voor slachtoffers
Voor daders
Voor slachtoffers die daders werden
In Liefde voor allen

PROLOOG

HALF JULI 2011

Wanneer zij weer een huis in de brede straat gepasseerd waren, ontstond er steevast beweging achter de vitrages. Een keurig gepermanent hoofd dook op boven het smetteloos wit, en twee troebele staarogen achter dikke brillenglazen volgden de haveloze jonge vrouw en het magere vervuilde hondje, die zo afstaken tegen de fraaie vooroorlogse herenhuizen en verbouwde boerderijen met hun uiterst zorgvuldig onderhouden tuinen. Of het open kant werd iets opzij geschoven door een hoogbejaarde vrouw, die voorwendde juist nu de glanzende vetplanten in de vensterbank water te moeten geven, terwijl zij vanuit haar ooghoeken het detonerend tweetal nauwlettend opnam.

Het was een sombere dag. Alweer. Het voorjaar was warm en vooral droog geweest. In het westen was tot het begin van de zomer maar liefst tweehonderd millimeter minder gevallen dan gebruikelijk, waardoor grote problemen dreigden. Zo erg was het hier in het noorden niet geweest, maar toch hadden de boeren op de schrale, doorlatende grond ook vurig gebeden om water. Welnu, hun smeekbeden waren verhoord; en hoe! Al weken regende het vrijwel iedere dag. Ook was het veel te koud voor de tijd van het jaar, en zeker in deze vergrijsde buurt werd de verwarming 's ochtends en 's avonds in de meeste huizen even aangezet. Vandaag werd de wereld vergrauwd door een gestage motregen, die de vrouw en het hondje volledig had doorweekt.

Ook na het passeren van nummer 16 werden ze misprijzend bekeken. Toen de rijzige Lammert Mennega, die zijn boerderij aan de noordkant van het dorp vorig jaar aan zijn jongste zoon had overgedaan, zag hoe het dier precies voor zijn statige oprit de rug kromde om haar behoefte te doen, stokte de adem hem even in de keel. Maar voordat hij grommend en grauwend naar buiten zou vliegen, zo snel als zijn stramme botten dat toelieten, had de jonge vrouw, haast een meisje nog, al ingegrepen. Hij zag een korte, strenge beweging van haar mond, en een vinger die naar de kant van de weg priemde. Het doornatte scharminkel volgde het commando ogenblikkelijk op, liep het trottoir af en hurkte boven de goot. Misnoegd zag de krasse zeventiger het aan. Mensen uit het dorp zouden het niet in hun hoofd halen hun hond hier zijn behoefte te laten doen; zij lieten hun dier uit op de brink, aan het eind van de straat. Maar nu het hondje van onbestemd ras, waarvan je de ribben kon tellen, zijn oprit ongemoeid had gelaten, en de meisjesachtige vrouw blijk had gegeven van althans enig normbesef, liet hij het maar zo...

Ze was misschien één meter vijfenzestig en zeker niet onknap. Dat kon je zelfs deze middag vaststellen, terwijl ze er nu toch bepaald niet op haar voordeligst uitzag. Het ongewassen, vettige haar plakte ordeloos aan haar voorhoofd en wangen. De dunne zomerjas was vormeloos en vuil, en verleende de fijne regendruppels ongehinderd toegang tot het afgedragen T-shirt, dat ze eronder droeg. Een spijkerbroek, die deed

vermoeden dat hij in geen maanden een wasmachine van binnen had gezien, plus een paar overjarige wandelschoenen met schuin afgesleten hakken, completeerden haar outfit. Het was vreemd: ze was duidelijk uitgeput, waarvan haar vale gelaatskleur en de donkere kringen rond haar ogen getuigden, maar toch straalde ze ook een zekere kracht uit. Nadat ze de doorweekte canvas schoudertas voor de zoveelste keer omhoog had gesjord, keek ze nog eens op het verfromfaaide papiertje: het moest dat witte huis daar zijn. Zo moe als ze was, viel het haar op dat de tuin voor dit pand een stuk... hoe moest ze het noemen... speelser was dan de andere. Een grote variëteit aan planten en bloemen leek willekeurig in de aarde geplant en gezaaid, en mocht blijkbaar grotendeels haar gang gaan. Toch vormde de bonte verzameling een stemmig geheel, waaraan je niet achteloos voorbij kon gaan. Ze riep de hond zonder enige stemverheffing bij zich: 'Eef, kom es.' Ze wees op een plek naast de beukenhaag: 'Zit en blijf!' Het dier ging gehoorzaam met de kont op de natte, donkere tegels zitten, en keek haar afwachtend na toen ze het tuinpad op liep.

Hanna haalde diep adem, voordat ze aan de ouderwetse bel trok. Nummer 18. Haar leeftijd. Net toen ze een minuut later overwoog voor een tweede keer aan te bellen, hoorde ze voetstappen. De deur werd behoedzaam geopend en daar stond de man over wie Gabrielle had verteld. 'Hij is negenenvijftig, maar ziet er wat jonger uit.' Daar was niets van gelogen; hij leek begin vijftig, ondanks de schaduwen rond de diep liggende ogen. 'Goeiemiddag,' begroette hij haar met een vriendelijke, ietwat hese stem. 'Ja, ziet u,' begon ze ongemakkelijk, 'ik ben Hanna. Ik heb momenteel geen plek om te wonen, en na ruim een jaar op straat...' Haar rechterarm maakte een weids, hulpeloos gebaar. 'En nu zei Gabrielle, dat ik misschien wel bij u... dat u misschien wel een kamer...' De woorden stokten haar in de keel. De tekst die ze onderweg wel tien keer had gerepeteerd, was ondergesneeuwd door een plotselinge chaos in haar hoofd. 'Gabrielle,' vroeg de man verwonderd, 'dus die is er nog?' 'Ja, nee... ze is... ze zijn vanmorgen vroeg met de trein vertrokken. Maar ik mocht van haar pas naar u toe als zij de grens over was...' Ze zweeg abrupt, toen ze zich realiseerde dat ze zich had versproken. Ook dat nog! Rond de mond van de man verscheen een flauwe glimlach, waarin iets van pijn waarneembaar was. 'Wel, als Gabrielle het zegt...' en hij zwaaide de deur plotseling open. Maar Hanna verroerde zich niet. De mist in haar hoofd loste plotseling op, haar ademhaling werd breed en diep en ze ging stevig staan. Ze wist zelf niet waar ze de gore moed vandaan haalde, maar hoorde zichzelf zeggen: 'Ik heb ook nog een hondje bij me. Eef... eigenlijk heet ze Eva. Die loopt me al drie weken na. Zou zij misschien ook... al is het maar in een schuur of zo...?' De man, die naar zij wist Walter heette, stapte naar buiten, op de brede afgesleten stoep. 'Een hond?' 'Eef, kom!' riep ze met een mengeling van hoop en vrees naar de anderhalve meter hoge beukenhaag. Eva kwam op een sukkeldrafje de hoek om en trippelde met kwispelende staart op hen toe. Walter stapte van de stoep af en hurkte in de regen op het tuinpad. 'Dus jij bent Eva,' stelde hij vast. Het anders zo schuwe dier liep zó in zijn armen en gaf hem een lik over zijn linkerwang. Een strenge terechtwijzing bleef Hanna in de keel steken, toen ze zag hoe aangedaan Walter was. Hij streelde Eefje een paar keer zachtjes over de doorweekte kop en fluisterde haar iets in het linkeroor. Vervolgens stond hij op en liep gedecideerd naar de deur. Hij deed deze wagenwijd

open en maakte zichzelf smal, de rug tegen de gangmuur. 'Komen jullie binnen,' zei hij schor, 'en wees welkom.'

De oude, zware deur viel achter hen dicht. Alle vitrages hingen weer roerloos voor pas gezeemde ramen. Daarachter werd inmiddels druk gespeculeerd.

1.

MEI 1963

De tulpen stonden nog in de knop: zo laat waren ze nog nooit geweest. Maar een winter als deze had Nederland ook lang niet meegemaakt. Allemachtig, wat had het gevoren! Jammer dat Pa pas twee weken geleden hun allereerste tv had gekocht, een Blaupunkt. Anders hadden zij misschien iets kunnen zien van de auto's die dwars over het IJsselmeer van Amsterdam naar Lemmer waren gereden; daar had hij over gehoord in de nieuwsuitzendingen op Hilversum 1. En er waren vast ook beelden uitgezonden van de barre Elfstedentocht, die uiteindelijk door Reinier Paping was gewonnen. Pa, Mamsie en hij hadden tijdens de finishreportage vol spanning rond het krakende radiotoestel gezeten. Het was een bijzonder moment geweest. Niet zozeer vanwege het historische karakter van het sportevenement, waarvan zij op die gedenkwaardige vrijdag de 18de januari meteen doordrongen waren. Maar eerst en vooral door de zeldzame harmonie, die hij deze avond had ervaren, maar die helaas van korte duur was geweest.

Het was een mooie dag. De zon, die dagelijks voelbaar aan kracht won, scheen uitbundig en wekte de aarde mild en vriendelijk uit haar lange, lange winterslaap. Grote wolkenpartijen, die hem aan reusachtige bloemkolen deden denken, verleenden het felle blauw daartussen een ontzagwekkende diepte; hij kon er niet lang naar kijken zonder duizelig te worden. Hoe groots was de schepping!

Hier, dwars door de landerijen banjerend in de ongerepte polder, kwam hij weer tot rust. Ze hadden hem vandaag weer eens lelijk te pakken gehad op school. Toch waren het niet de lichamelijke kwetsuren, die het meest pijn deden. Al gloeide die ene vuistslag van Janus op het schoolplein nu nog na; en voelde zijn rug beurs aan, na de forse klappen die Arie, Piet en Pim op weg naar huis met hun zelfgemaakte houten zwaarden hadden uitgedeeld.

'Hier komt Ivanhoe!'

'En ik ben Gurth!'

'Ik Bart!'

Nee, het waren de woorden, die hem hadden gezeseld. 'Vuile nazi!' en 'Jodenmoordenaar!' Hij wist het wel: dat was omdat Mamsie uit Duitsland kwam. Maar kon hij dat helpen? Toen hij werd geboren was de oorlog al zeven jaar voorbij. Hij was nog maar elf! Hoe kon hij dan een nazi zijn?! En als Mamsie een nazi was geweest, had Pa haar vast niet meegenomen naar Nederland, toen hij na de Bevrijding terugkeerde nadat hij twee jaar gedwongen op het Duitse platteland had gewerkt.

'Jodenmoordenaar' vond hij nog het ergst. Want hij hield juist van de Joden, al paste hij er wel voor op dat tegen iemand te zeggen. Hij had het zelfs niet aan Mamsie durven toevertrouwen, en dat zei genoeg, want hij hield van niemand zoveel als van haar. Nou ja, van Jezus hield hij natuurlijk het allermeest. De Joden hadden Jezus

vermoord, had hij geleerd. Maar hij was niet dom. In de eerste plaats had stadhouder Pilatus het bevel gegeven om Hem te kruisigen. Toen Jezus werd omgebracht waren de Romeinen immers de baas in Israël. Zo ongeveer als de Duitsers dat in de oorlog in Nederland waren geweest, had hij bedacht. En verder was Jezus zelf een Jood geweest, maar daar had de juf het nooit over! Er gingen veel diepe gedachten door hem heen over van alles en nog wat, maar hij kon er met niemand over praten. Ja, af en toe met Mamsie. Maar zelfs zij vond vaak dat hij rare ideeën had: 'Wat jij wilt, dat kan helemaal niet'; (met een diepe zucht:) 'Tja, zat de wereld maar zo in elkaar'; (verteerd:) 'Wat kun jij toch heerlijk dromen!'

Als hij het goed naging, kon hij alleen tegen God alles zeggen. En tegen Jezus natuurlijk. Die kletsten niets door. Die maakten je niet belachelijk. Die keken je niet meewarig aan. Toch hoorden zij je wel... dat kon hij vóélen.

's Avonds in bed, nadat Mamsie hem had ingestopt, praatte hij altijd met God. Ook wel met Jezus, maar meestal met God. Dan vertelde hij Hem alles over de pesterijen op school, waar hij nou eenmaal de pispaal was. Goed, het waren er maar zes die hem uitscholden en sloegen, maar de rest stond erbij en keek er naar. Niemand stak een poot uit, terwijl die rotjongens altijd met een paar tegelijk op hem afkwamen. Vaak drie of vier, soms alle zes tegelijk. Toen Kees nog op school zat, had hij het rustig gehad. Die had hem als enige echt gemogen. Voor Kees hadden allen ontzag gehad, niet in het minst door zijn forse postuur en grote, harde knuisten. Als ze hem in die tijd te na kwamen, kwam Kees altijd voor hem op: 'Blijf met je rotpoten van hem af, hóór je!' En als het echt nodig was, deelde hij ook een beuk uit. Ook zelf had hij zich toen wel verdedigd, in de wetenschap dat hij er niet alleen voorstond. Maar Kees' vader had werk gekregen in Boskoop (hij had destijds niet eens geweten waar dat lag) en het gezin was midden in het schooljaar, het éérste van de lagere school, verhuisd. Nu zat hij in de vijfde klas en was hij al vier jaar overgeleverd aan de luimen van zijn zes kwelgeesten...

Hij vroeg God nooit om hem van deze tirannie te verlossen. Misschien had Hij hier immers wel een bedoeling mee. Wellicht wou Hij hem op de proef stellen. Kijken of hij God ook in zijn ellende trouw zou blijven. Nou, dat zou hij! Hij zou God niet afvallen, zoals Job had gedaan, al was die later wel weer tot inkeer gekomen.

Ja, hij hield van de Joden. Tenminste: de goeie, die echte knechten waren van de Heer. Abraham, Izaäk en Jakob natuurlijk, maar ook Jozef en Gideon en... Hij kende alle verhalen uit zijn hoofd, maar kreeg er nooit genoeg van. 's Avonds in bed, als hij verdrietig was, vertelde hij die verhalen diep onder de dekens op fluisterton aan zichzelf. Daar werd hij rustig van. Dan wist Hij dat God hem ooit zou helpen, zoals hij met al zijn trouwe knechten had gedaan. Hij hield van God! En Jezus was...

Wááááalter!

Het stemgeluid van Mamsie golfde achtereenvolgens over het bleekveld achter hun huis, zijn zelfaangelegde moestuin en ten slotte over de akker, waarop lichtgroene suikerbietenplantjes in strenge rijen hun uiterste best deden om hun groeiachterstand in te halen. Zelfs als Mamsie hem uit alle macht moest roepen, was haar stem nog helder, warm en melodieus. Toch wekte deze nu niet enkel vreugde, maar ook

verontrusting. Want het was nog lang geen etenstijd, dus moest er iets aan de hand zijn. Pa zou hopelijk niet tóch...?

Zijn vader zou vanavond weer niet thuis eten. Hij moest dineren met een klant: 'Het kan wel eens een latertje worden.' 'Een klant...' had Mamsie herhaald op een toon, die hij niet wist te duiden. Pa had niet gereageerd en was de deur uit gelopen, zonder hen gedag te zeggen. Hij had zijn Volvo met de brede, hoge, blauwgrijze kattenrug gestart en was zonder verdere plichtplegingen het erf af gereden en rechts afgeslagen, in de richting van de dijk. Hij mocht het niet denken, want 'Ge zult uw vader en uw moeder eren, opdat uw dagen verlengd mogen worden in het land dat de Here uw God u geeft.' Maar eerlijk gezegd: opgeruimd stond netjes.

Hij liep Mamsie met bange voeten tegemoet, over het strookje aarde tussen de akker met bieten en de ondiepe sloot. Wat was ze mooi, zoals ze hem daar stond op te wachten op de frisgroene bleek, waarop witte lakens fel schitterend in de zon lagen te drogen. Mamsie was ongetwijfeld de mooiste vrouw die hij ooit had gezien. Ze had een lang, smal gezicht met een hoog voorhoofd, waarover drie ondiepe horizontale lijnen liepen. Het leek alsof het puntje van haar fijne neus omhoog had willen wippen, maar halverwege de beweging was blijven steken. De kleur van haar ogen, waar hij zo van hield, helde afhankelijk van de lichtinval soms over naar grijs, maar vaker naar groen. Het geheel werd omlijst door haar weelderige, nonchalant opgestoken kastanjebruine haar, waaronder de delicate oortjes nauw zichtbaar waren.

Ze was slank en gespierd, maar zelfs in de eenvoudige bloemetjesjurk die ze nu droeg, kwamen haar volle vrouwelijke vormen geheel tot hun recht. Mamsie was met afstand de mooiste vrouw van de wereld, zoveel was zeker. Dat had hij altijd al gevonden, maar was daar vorige week nog sterker van overtuigd geraakt. Toen was hij bij Gerben, zijn buurjongen die al zestien was, langs geweest. Die was bezig zijn veel te kleine konijnenhokken schoon te maken, terwijl de dieren op de vloer van de schuur onder omgekeerde aardappelkisten op het verse stro wachtten. Gerben had hem in de schuur een paar exemplaren van *De Lach* laten zien, die hij achter een paar verblikken op een hoge plank had verborgen. In de bladen stonden foto's van schaars geklede dames, die Gerben heel mooi vond. Hij noemde hen 'lekkere stukken' en 'geile stoten', wat dat ook mocht betekenen. Het was waar: er zaten mooie vrouwen bij. Vooral die ene, die achteroverleunend tegen een boom was gefotografeerd, met alleen een klein onderbroekje aan. Het plaatje had een ondefinieerbaar, weeïg gevoel in zijn onderbuik opgewekt, en hij had lichtelijk verward snel verder gebladerd. Maar geen vrouw in die blaadjes was zo mooi als zijn Mamsie, al vertelde hij dat maar niet aan Gerben. Waarom wist hij niet, maar hij voelde gewoon dat hij dat beter voor zich kon houden. Net als zijn vaste voornemen om later, als hij groot was, een vrouw te zoeken als Mamsie.

Hij liep langs zijn moestuin, waarin al was gezaaid maar nog niets was opgekomen, op Mamsie toe. Haar gezicht, dat gewoonlijk wat bleek was (haar gelaatskleur deed Walter altijd aan ivoor denken), vertoonde nu een opgewonden rood. 'Pappa komt toch thuis eten, lieverd, hij heeft net gebeld. Gelukkig heb ik sudderlapjes gebraden. Ga jij gauw even naar Groen een pot *apfelmoes* halen, dan krijgt hij zijn lievelingskostje. En we moeten héél lief zijn voor Pappa, want hij is héél teleurgesteld dat zijn

belangrijke afspraak niet doorgaat.' Ze streek hem even door het dikke haar, en hij snoof een vlaag van 'het lekkere luchtje' op, dat ze gewoonlijk alleen opdeed, als Pa en zij op verjaarsvisite gingen of wanneer er 'een belangrijk iemand' van Pa's werk kwam eten. 'Hier,' zei ze, en reikte hem de huishoudportemonnee aan, 'ga gauw. En meteen terugkomen, hè?'

In gedachten verzonken slenterde hij naar de kruidenier, een slordige driehonderd meter verderop. Mamsie was nerveus, dat had hij wel gemerkt. Het ongezonde rood op haar wangen sprak boekdelen. Ook had ze zich versproken met haar *apfelmoes*. Natuurlijk sprak zij met een accent, zij het lang niet zo sterk als dat van Prins Bernhard; die kon er helemaal niks van. Maar haar Nederlands was normaal gesproken foutloos. En dat lekkere luchtje beviel hem ook niet, zo midden in de week. Ze wilde Pa vast gunstig stemmen. Als ze het met Walter over Pa had, noemde ze hem steevast 'Pappa.' Maar hij weigerde hem zo te noemen. 'Pappa' klonk warm, dichtbij en vertrouwd. De andere jongens noemden hun vader allemaal Pappa, maar die hadden gewone vaders. Hij niet, en daarom koos hij instinctief voor het kille, afstandelijke en zakelijke Pa.

Hij moest lief zijn voor Pa. Hij wist wel wat dat betekende: hij moest zichzelf onzichtbaar maken. Maar vandaag had hij iets wat Pa zeker gunstig zou stemmen. In twee dagen tijd had hij drie tieners gehaald! Voor Godsdienst natuurlijk, dat was geen nieuws. Maar ook voor Aardrijkskunde en Geschiedenis. Weliswaar was hij altijd de beste van de klas, maar drie tieners was zelfs voor hem bijzonder. Pa was vertegenwoordiger in bouwmaterialen, wat een goeie baan was, want er werd heel wat afgebouwd in Nederland. Maar hij, Walter, moest van Pa later directeur worden, of wethouder of zoiets; met minder nam zijn vader geen genoegen. Dus die drie tieners kwamen heel goed van pas. Mamsie hoefde niet bang te zijn: vanavond zou alles goed gaan.

Meneer Groen was een blozende, gezonde man. Was hij een vrouw geweest, dan zou men hem in de polder als 'een stuk Hollands welvaren' hebben betiteld. Hij was grof gebouwd en overal rond. Volle wangen, een bolle buik, geprononceerde vlezige billen. Alhoewel hij nog niet zo oud was, was hij al grotendeels kaal. Aan de zij- en achterkant van zijn grote hoofd was het blonde haar nog redelijk dik, maar bovenop moest hij het doen met een paar lange sprietten, die hij regelmatig zorgvuldig naar achteren kamde in een vergeefse poging zijn gladde, glimmende schedel te camoufleren. Hij had een aardige vrouw, die in tegenstelling tot haar man klein van stuk was en niet eens tot diens schouders reikte. Zij hielp wel eens in de winkel, als haar man bestellingen rondbracht. Maar meestal was zij druk in de weer met haar kinderschaar; die bijna jaarlijks werd uitgebreid. Toen Mamsie een keer aan tafel had verteld dat Janie weer in positie was, had Pa vanachter zijn krant gebromd dat die Groentjes maar aan bleven fokken en dat ze verdomme wel een stel konijnen leken. Daarop had Walter een dieprood in de hals van Mamsie zien opkomen, dat langzaam naar boven kroop. Ze was boos, wist hij, en hij was even bang dat ze tegen Pa in zou gaan. Maar gelukkig perste ze haar lippen op elkaar en liep naar de keuken, voorwendend dat ze nog een opscheplepel moest pakken.

Meneer Groen was altijd goed geluimd en belangstellend. 'Hoe gaat het met jou,

Walter?’ vroeg hij, en keek hem vanonder zijn borstelige wenkbrauwen met vriendelijke, helblauwe ogen aan. ‘Goed wel,’ antwoordde hij lusteloos. Meneer Groen nam hem onderzoekend op. ‘En met je ouders?’ ‘Ook goed.’ Toen hij de appelmoes had betaald, mocht hij – zoals gebruikelijk – een snoepje pakken uit de grote glazen kom met de kleine ronde opening aan de bovenkant, waar een kinderhand zich met enig beleid precies doorheen kon wurmen. Hij bedankte beleefd en reikte al naar de deurknop, toen meneer Groen hem terugriep: ‘Neem er nog maar één, Walter.’ Hij voelde zich kleuren van vreugde, en liep terug. Door het glas had hij zo-even al een veelkleurig stukje zien liggen van de Engelse drop, die hij zo lekker vond, maar het niet te pakken gekregen. Deze keer lukte het hem wel en hij bedankte nogmaals. Natuurlijk ontging hem dat Groen hem hoofdschuddend en meewarig nakeek, toen hij door het grind naar de B-weg liep.

Hij liep achterom, de bijkeuken in. Het geurde heerlijk naar stoofvlees, dat niet alleen Pa’s lievelingskostje was. In de keuken aangekomen, zette hij de pot appelmoes op de hoek van het aanrecht en legde de portemonnee ernaast. Mamsie had aard-appels geschild en ze in dunne plakjes gesneden, die ze zou bakken zodra Pa thuis kwam. Ook had ze vanillepudding gemaakt, en een potje met bessensap uit de kelder gehaald. Hij hield niet van het nagerecht, en voelde vaak zelfs walging wanneer Mamsie de lillende massa op tafel zette. Maar in combinatie met het sap van de bessen, die aan de twee grote struiken achter het huis groeiden, was het min of meer eetbaar. Alleen het dikke donkergele vel legde hij altijd terzijde. Mamsie reikte naar de portemonnee en haalde er een heel dubbeltje uit: ‘Hier... voor jou.’ ‘Dank je,’ zei hij, en hij liep naar zijn slaapkamer om het in zijn spaarpot te doen.

Hij zei al jaren ‘je’ tegen Mamsie. Alle kinderen die hij kende, zeiden ‘u’ tegen beide ouders; hij alleen tegen Pa. Zoals ‘Pappa’ niet bij Pa paste, zo paste ‘u’ niet bij Mamsie. Daarvoor was hun band te innig. Pa had hem vaak op dit ‘je’ aangesproken, net als oma en opa, ooms en tantes, maar hij weigerde halstarrig toe te geven. Pa had Mamsie verschillende keren gevraagd of zij het goed vond dat ‘dat joch van jou’ haar met ‘je’ aansprak. Zij had nonchalant haar schouders opgehaald, waarna Pa wat voor zich uit had gemompeld over ‘vier handen op één buik’ en ‘Moffen onder elkaar’.

‘Waarom heb je eigenlijk je lekkere luchtje op?’ vroeg hij, weer terug in de keuken. ‘Of moet je naar een verjaardag?’ ‘Dus jij vindt het ook een lekker geurtje,’ antwoordde ze niet, maar boog zich voorover, zodat hij de eau de toilette achter haar oor en in haar hals nog sterker gewaar werd. ‘Gaat wel,’ antwoordde hij plotseling verlegen. Mamsie keek hem liefdevol aan. ‘Ik ga nog even bij de tulpen kijken,’ zei hij. Hij liep de bijkeuken in en trok zijn helgele klompen aan.

Hij had het afgelopen najaar op twee plaatsen tulpenbollen in grond gestopt. Deze keer had hij voor het eerst niemand om bollen hoeven vragen: hij had ze allemaal zelf gekweekt. Op zijn achtste was hij met deze hobby begonnen. Hij was gek op de lange, slanke oer-Hollandse rode en gele tulpen, waarvan hij later ontdekte dat ze de soortnaam ‘Apeldoorn’ droegen. Hij vond dat een ietwat vreemde naam. Hij had inmiddels op school geleerd waar Apeldoorn lag: helemaal in Gelderland. Maar hij wist, net als iedereen, dat bloembollen vooral in het westen werden geteeld, in de Bollenstreek. Dus waarom heetten ze niet ‘Hillegom,’ ‘Lisse’ of ‘Sassenheim’? Ach, er waren zoveel

dingen die hij niet begreep. Zo groeiden de bloembollen op de geestgronden, zo had hij pas geleerd. Dat was zandgrond achter de duinen, vermengd met klei en mest. Tot zover begreep hij het. Maar waarom heette het geestgrond? Hij wist wat grond was, natuurlijk wist hij dat. En ook wat geest was, al was dat een veel moeilijker begrip. Maar geestgrond? Hij had het aan de juf gevraagd, maar die was niet verder gekomen dan een kort en korzelig 'Dat heet nu eenmaal zo'. Dat had hij inmiddels wel geleerd: als grote mensen iets niet wisten, dan maakten ze zich ervan af met *dat is nu eenmaal zo*. Hij nam er ogenschijnlijk genoeg mee, maar in werkelijkheid sloeg hij alle onbeantwoorde vragen op, vastbesloten er eens zelfstandig een antwoord op te vinden. Drie jaar geleden had hij bij verscheidene burens om een paar bollen gevraagd: 'Als deze tulpen zijn uitgebloeid en u haalt de bollen uit de grond, mag ik er dan een paar?' Ze hadden wel aardigheid gehad in dat joch, dat net een eigen tuintje had aangelegd, en de één na de ander had hem wat pootgoed toegezegd. Ze waren wát verbaasd geweest, toen hij begin augustus hun erf op kwam lopen om hen aan hun belofte te herinneren. Ze waren hun toezegging allang vergeten, maar ja... nu hij het zei, wisten ze het wel weer. Van sommigen kreeg hij een paar grote bollen, van anderen alleen wat kleine nieuwe. Hij had twee kartonnen doosjes meegenomen: één voor de rode, één voor de gele. Hij had plattegrondjes bij zich van de tuinen, waarvan de eigenaars hem een toezegging hadden gedaan, en daarop nauwkeurig ingetekend waar ze rode dan wel gele tulpen hadden staan. De bewoners van het lintdorpje keken ervan op, en ook weer niet: Walter was nou eenmaal anders dan anderen. Niet kwaad, nee dat zeker niet, maar vreemd. Vriendelijk en toch gesloten. Toegankelijk, maar tegelijkertijd onbenaderbaar. Maar ja, wat wou je ook met een vader als Jan: zelfs als maar een kwart van die verhalen waar was... En die Lotte... ach, die had veel beter in haar *Heimat* kunnen blijven, die kon hier toch niet aarden...

Thuis had Walter de bollen zorgvuldig gesorteerd, nu in vier dozen: twee op kleur voor de volwassen bollen, twee voor de kleintjes. Hij had ze op de vliering laten drogen en eind oktober weer tevoorschijn gehaald. De grote bollen had hij met toestemming van Mamsie langs het huis geplant, aan de zuidzijde. Om en om een rode en een gele. De kleintjes, die hij 'kweekgoed' noemde, pootte hij in zijn moestuin: de rode aan de linkerkant, de gele rechts; een mooi decoratief randje. Met het jaar oogstte hij meer bollen, vandaar dat hij het afgelopen najaar ook een hoekje snijbloemen had kunnen poten. Hij kon niet wachten tot hij Mamsie een eerste bos kon aanbieden! Hij zag dat het – als dit weer aanhield – nog slechts een kwestie van dagen zou zijn.

Hij hoorde het karakteristieke geluid van de Volvo al voordat hij zijn vaders auto tussen de huizen van Visscher en Leeghwater over de polderweg zag naderen. Even later draaide Pa de wagen rustig het erf op. Walter stak ter begroeting zijn hand op, maar Pa scheen hem niet op te merken. Zijn vader reikte achterover naar de achterbank en zocht zijn spullen bij elkaar. Toen hij even later de achterdeur naderde, leek hij een moment te aarzelen. Toen zei hij: 'Sta je die tulpen weer de grond uit te kijken, joh? Denk je nou echt dat ze daar harder van gaan groeien?' Walter had zich zo vaak voorgenomen zich er niets van aan te trekken, maar toch voelde hij zijn hart weer langzaam wegzinken, als een hopeloos verdwaald dier in onverbiddelijk zuigend

drijfzand. Hij sloop uit zijn tuintje naar huis. 'Weet je wel wat dat kost?' hoorde hij Pa zeggen. 'Maar het was *ja* in de aanbieding bij de slager,' hoorde hij Mamsie antwoorden. Waarom gaf ze die vent nog antwoord ook, verdomme! 'Bij de *schlager*,' imiteerde de rotzak haar nerveuze accent. 'Een schlager is een moffenlied, en vlees haal je bij de slager; hóór je: bij de ssssssláger, wanneer leer je dat nou es!' 'Heb je Bernhard wel eens gehoord?' wilde hij Pa toeschreeuwen, maar hij zweeg. Natuurlijk zweeg hij. Het werd stil in de grote keuken, waar ook werd gegeten.

Dat was goed.

Stil was goed.

Stil was altijd goed.

Hij aarzelde even, uit het zicht van de volwassenen. Hij hoorde hoe Mamsie de roomboter in de hete pan liet sissen, hoorde het geritsel van de net bezorgde avondkrant. Hij kon nog wel even naar buiten: stil was goed. Hij gleed geruisloos in zijn klompen en sloop de achterdeur uit.

'Kom Walter, we gaan eten.' Hij hoorde de angst vibreren in haar stem en ving haar waarschuwendende blik op. Terwijl hij naar de achterdeur liep was hij zich volop bewust van de lichamelijke sensaties die verrieden hoe nerveus hij was. Het was alsof er een korset rond zijn buik werd dichtgesnoerd: rondom werd een sterke druk van buitenaf voelbaar, waardoor hij uit zijn onderlijf werd geperst. Zijn ademhaling werd hoog en oppervlakkig en hij kreeg het een beetje benauwd. Ook had hij moeite met slikken. Zijn benen leken wel gevuld met de vanillepudding, die Mamsie straks op tafel zou zetten. Hij moest moeite doen om niet te waggelen of door zijn knieën te zakken. Hij haalde nog één keer adem tot de afsluiting ter hoogte van zijn middenrif, en stapte toen de keuken in. Hij waste zijn handen en ging aan tafel. Pa had de krant doormidden gevouwen en naast zijn bord gelegd. Walter zag dat hij een artikel las over de onlangs gehouden verkiezingen. Zij hoorden bij de ARP, dat wist hij wel. Hij was er trots op dat hij al wist waar die afkorting voor stond: Anti Revolutionaire Partij. Maar de betekenis van het woord antirevolutionair kende hij nog niet. Hij wist wel dat ze christelijk waren en tegen de communisten, vooral tegen de Russen. Pa had wel eens gemompeld dat hij beter VVD kon stemmen: 'Die behartigen mijn belangen beter.' Liet opa het maar niet horen! 'Mag ik je bord even, Jan?' vroeg Mamsie, en Pa reikte het haar al lezend aan. Hij liet zich ook niet storen toen het hem even later welvoorzien werd teruggegeven. Nadat Mamsie ook voor Walter en zichzelf had opgeschept, wenste ze hen 'Smakelijk eten' en reikte met mes en vork naar het vlees. 'Moeten we niet eerst bidden?' vroeg hij onthutst. 'Ach ja, natuurlijk,' antwoordde ze beschaamd. 'Jan...?' fleemde ze. Hij maakte zich met tegenzin los van de krant en vouwde zijn grote, sterke handen. Terwijl Mamsie voorbad, voelde hij Pa naar hem kijken. '... Amen!' Hij opende zijn ogen en zag dat die van Pa al weer waren afgedwaald naar het artikel. Pa las het *Nieuws van de Dag*, hoewel Walter had gehoord hoe de twee ouderlingen, die onlangs op huisbezoek waren geweest, hem daarover hadden gekapitteld. Een Gereformeerde hoorde de *Trouw* te lezen! Hij had Pa op misnoegde toon horen uitleggen waarom hij voor de avondkrant had gekozen. De volgende dag had hij tegen Mamsie gezegd dat zij zich voortaan maar moest redden met 'die lui', die ieder halfjaar

langskwamen. Hij zou wel zorgen dat hij een werkafspraak had wanneer 'die bemoeial's' weer kwamen. 'Ik betaal al genoeg voor die kerk, en dan nog gezeur op de koop toe?!'

Walter wachtte op het juiste moment. Dat kwam toen Pa zijn bord halfleeg had. Hij had het artikel over de verkiezingen blijkbaar uit, vouwde de krant nu helemaal open en bladerde door, op zoek naar de sportpagina's.

'Zeg Pa, weet u wat voor cijfers ik heb gehaald?'

Zijn vader hield op met bladeren en hij voelde opeens een lading in de lucht, die er een minuut geleden nog niet was geweest. Instinctief voelde hij dat hij een inschattingsfout had gemaakt, maar wist ook dat hij nu niet meer terug kon.

'Ik heb drie tieners gehaald. Voor Godsdienst natuurlijk, maar ook voor Aardrijkskunde en Geschie...'

'Zeg tegen die kleine nazi van je, dat hij zijn smoel moet houden,' snauwde Pa van achter zijn krant.

'Maar hij wil zijn vader toch alleen maar wat over schóól vertellen?' suste Mamsie.

Pa rukte de krant naar rechts, waarna hij zijn giftig gloeiende ogen in die van haar boorde. 'Hoe vaak heb ik je niet gezegd dat ik het STIL wil hebben aan tafel, dat ik RUSTIG wil eten, is dat soms te veel gevraagd?'

'Nee, natuurlijk niet, maar...'

'En dat ik even RUSTIG mijn krantje wil kunnen lezen, mág dat misschien na een dag hard werken?'

'Ja, natuurlijk, Jan...'

'Nee, dat mag niet, want dan moet dat joch van jou mij weer zo nodig iets vertellen, nou ik hóéf al geen krant meer te lezen, hoor!' en hij scheurde het dagblad demonstratief aan stukken, die gedeeltelijk in zijn schoot, gedeeltelijk op de grond vielen. Sommige raapte hij op en verfrommelde ze tot een bal die hij honend wegsmeet:

'Dag krant, ik mag je wéér niet lezen... Jan mag je niet lezen, hoor!'

Hoewel Pa een vulkaan was die frequent vuur spuwde, werd Walter er vandaag door verrast als de inwoners van Pompeii door de eruptie van de Vesuvius in 79 na Christus. Hij werd echter niet verschroeid, maar bevroor, met zijn vork in de linker-, zijn mes in de rechterhand.

'Maar Jan... hij was zo trots op...'

'En nou nog tegenspreken ook?'

Pa pakte het bord, met daarin nog bijna de helft van het zo zorgvuldig toe bereide draadjeshvles, enkele aardappelschijfjes en een restje appelmoes, en keerde het met een klap ondersteboven op tafel.

'Zie je wel, ik mag niet eten. Ze weten niet van ophouden, die moffen!'

'Maar Jan...' huilde Mamsie...

'Jáán, Jáán...' deed hij haar met een hoog zielig stemmetje na, waarna hij bruusk opstond, zijn stoel achteruit schopte, achter Walter langs vloog en haar bij de haren greep. Hij sleurde haar in één machtige beweging naar de huiskamer en gaf haar met zijn grote, open hand een klinkende oorvijs:

'Hier héb je een Jaan, wil je soms nog een Jaan?'

Mamsie was zijwaarts op de grond gevallen en huilde nu onbeheerst, op handen en

knieën, tussen de twee met leer beklede fauteuils.

‘Hou óp met dat gejang!’ snauwde Pa en hij wilde met zijn rechtervoet vol uithalen. Op dat moment dook Walter tussen hen in en de punt van Pa’s schoen trof hem halverwege de beweging in zijn linkerflank. Hij voelde een flitsende pijn, net onder de ribben, en het werd hem een moment zwart voor ogen.

‘Ah, daar hebben we de hulptroepen!’ kreet de reus, tilde hem aan beide oren op en sloeg hem daarna met één welgemikte klap tegen de grond.

‘Walter!’ kreet Mamsie en ze wierp zich beschermend over hem heen.

‘Zó, misschien hebben jullie het nu een keer geleerd,’ grauwde de man met het schuim op de mond. ‘Nou hebben jullie iets om over na te denken. Neem vooral de tijd, want ik zal vanavond niet vroeg terug zijn. Ik ga eens kijken of ik ergens een plekje kan vinden waar ik wél rustig kan eten.’

Even later werd de achterdeur met zo veel geweld dichtgegooid, dat Walter de vloer onder zich voelde trillen.

‘*Ach mein Schätzlein*, maar je bloedt!’ riep Mamsie, net toen hij zich zelf ook bewust werd van de warme vloed die uit zijn neus gutste. ‘Kom,’ zei ze, en ze hielp hem overeind. Ze zette hem met zijn rug tegen de voorkant van Pa’s stoel en duwde zijn hoofd achterover. ‘Hier... knijpen... zó,’ deed ze voor, ‘dan haal ik even watjes...’ Hij was duizelig, misselijk en beduusd. Vooral dat laatste. Normaal gesproken zag hij een uitbarsting van Pa altijd aankomen. Hij kende de tekenen, zoals hij aan de hand van het gedrag van de koeien en de vogels de komst van een onweersbui kon voorspellen. Maar vandaag was hij verrast. Stom, bedacht hij, nu hij zich de waarschuwende blik van Mamsie herinnerde, toen zij hem binnen had geroepen. Zijn schuld, allemaal zijn schuld. Als hij zijn mond had gehouden...

‘*Komm mal her*,’ zei Mamsie, en ze duwde voorzichtig een wattenpropje in zijn beide neusgaten. ‘Zo, en nu even... zó ja...’ en ze maakte zijn gezicht voorzichtig schoon met een nat washandje. ‘Gaat het een beetje?’ vroeg ze. Hij knikte bevestigend. In werkelijkheid verreekte hij van de pijn. Letterlijk alles deed hem zeer, maar vooral zijn neus, die het nu voor de tweede keer had moeten ontgelden: wat Janus was begonnen, had Pa vakkundig afgemaakt. Hetzelfde gold voor zijn rug; eerst was deze door Ivanhoe, Gurth en Bart bewerkt, en nu had hij bij zijn val nóg een opdonder gekregen. ‘We moeten opruimen,’ zei hij, en hij dacht aan het vlees, de aardappelen en de appelmoes op het mooie tafelkleed en aan de jus, die nu wel van de keukentafel zou druipen. ‘Straks,’ zei Mamsie, ‘eerst even bijkomen. Kóm,’ en ze hielp hem voorzichtig overeind. De pijn was haast ondraaglijk en hij werd weer duizelig. ‘Voorzichtig,’ waarschuwde Mamsie en ze voerde hem de gang door, hielp hem stap voor stap de trap op en leidde hem tenslotte naar de slaapkamer van zijn ouders. Zij vleide hem neer en trok de spreid over hem heen, tot net onder zijn schouders. Daarna liep ze terug naar de keuken, om even later terug te keren met een glas water en een pilletje, dat er niet uitzag als een aspirientje. Hij richtte zich half op en opende zijn mond voor hem dat werd gevraagd. Mamsie legde het pilletje op zijn tong, zette het waterglas aan zijn lippen en hij dronk uit haar hand. ‘Wat voor pilletje is dat,’ vroeg hij zwak. ‘Iets tegen de pijn, wat ik ook wel eens gebruik, als ik...’

Even later schoof ze naast hem onder de sprei. 'Lieber Gott, wát een toestand...' fluisterde ze met afwezige blik, terwijl haar vingers teder met zijn dikke zwarte haar speelden. 'Soms denk ik... was ik maar niet met hem meegegaan, was ik maar... Maar nee, dat kon ook niet, als ik daar...' Ze zweeg even. 'En trouwens, dan had ik jou nooit gehad. Nu heb ik altijd nog mijn dappere ridder!'

Hij voelde hoe zijn lichaam zich in weerwil van de pijn ontspande. Er ging een dierlijke warmte uit van het lijf van Mamsie. Het deed hem denken aan de behaaglijke atmosfeer in de stal van boer Reintjes, toen hij de afgelopen winter een paar keer was wezen kijken bij het melken: vanuit de vrieskou ineens tussen die volle warme koeienlijven op het broeierige stro. De loomheid die hem toen had overvallen, maakte zich ook nu van hem meester.

Hij rook het lekkere luchtje dat Mamsie vanmiddag had opgedaan, nog maar vaag. Het was naar de achtergrond verdreven door haar eigen geur, die hij eigenlijk veel lekkerder vond. Van zichzelf rook Mamsie naar aarde.

Haar geur herinnerde hem aan eergisteren. Toen was hij voor schooltijd naar de overkant gelopen. Boer Oud liet daar dit jaar een paar bunder land braak liggen. Hij had er klaver ingezaaid. 'Ook grond moet soms rust hebben,' had hij Walter uitgelegd, toen die hem had gevraagd waarom hij er geen bieten, tarwe, gerst of vlas liet groeien. 'Die vent is niet meer van deze tijd,' had Pa smalend opgemerkt, toen hij het thuis verteld had. 'Dat kun je je in deze tijden echt niet meer permitteren.' Hij had die morgen op zijn klompen door de klaver gelopen, terwijl er een damp uit de aarde opsteeg, die tegelijkertijd wit en grijs van kleur was; als hij deze nader zou moeten omschrijven, zou hij vanzelf op woorden als 'zuiver' en 'krachtig' uitkomen, had hij bedacht. Wat hij merkwaardig had gevonden, was dat hij ijzer had geproefd. Hij wist hoe dat smaakte. Wat zich op zijn lippen had afgezet, deed hem denken aan de wat wrange bessensap, die vanillepudding en griesmeelpap enigszins eetbaar maakte, en waarvan hem was verteld dat deze barstensvol ijzer zat.

Ze lagen zwiingend naast elkaar. Mamsie speelde nog altijd troostend met zijn haar. Hij had de vingers van zijn rechterhand ook graag door háár lokken laten dwalen, maar iets hield hem tegen. Hij wilde ongemerkt nog wat dichters naar haar toe schuiven, toen Mamsie hem zelf al voorzichtig tegen zich aan trok. 'Mijn ridder, mijn beschermer,' fluisterde ze. Haar warmte nam bezit van hem en hij voelde zich loom en zwaar, maar tegelijkertijd ook gewichtloos worden. Hij keek naar het zuiden: Mamsie had de twee bovenste knoopjes van haar jurk los en hij zag de nauwe ruimte tussen haar volle borsten, die in een trage, hypnotiserende golfbeweging rezen en daalden, rezen en...

Warm.

Dier.

Lijf.

Aarde.

Ijzer

Ze legde haar wijsvinger onder zijn kin en duwde zijn hoofd zachtjes omhoog. Haar diepgroene ogen verkenden het landschap van zijn gezicht. 'Daar zit nog wat bloed,' zei ze hees, en haar blik bleef op zijn rechter mondhoek rusten. Ze richtte haar hoofd

iets op en likte het weg met haar natte tong.

Hij had nog geen woord voor de tsunami van bloed, die zijn onderlijf in een onderdeel van een seconde overweldigde en hem plaatselijk deed verstijven; maar dáár en op dat moment kreeg hij voor de eerste keer in zijn leven een erectie.